

WINCENY MYSZOR

MELCHIZEDEK W TEKSTACH GNOSTYKÓW¹

Wśród niedawno opublikowanych utworów gnostyckich z IX kodeksu z Nag Hammadi, znajdujemy także utwór, który ze względu na treść wydawcy zatytułowali *Melchizedek* (NHC IX, 1). Tekst ten wykazuje wiele zbieżności z odpowiednimi wierzeniami *Listu do Hebrajczyków*. Badania nad tym motywem w literaturze żydowskiej, samarytańskiej i oczywiście w chrześcijańskiej mają już długą historię. Nowym impulsem do podjęcia tego zagadnienia będzie zapewne problematyka gnostycka. Nowe zainteresowania postacią Melchizedeka obudził także tekst odkryty i niedawno opublikowany z Qumran. Midrasz literatury międzytestamentalnej miałaby zatem swą kontynuację nie tylko w literaturze chrześcijańskiej, ale również i źródłach gnostyckich II i III wieku.

Postać Melchizedeka w źródłach gnostyckich występuje dość często. Pojawia się w gnostyckim utworze odkrytym w Deir-el Bala'izah, w którym jednak jak się wydaje jest tylko tematem rozmowy Jezusa z Janem. Temat Melchizedeka pojawia się w Księdze Jeu, w IV księdze *Pistis Sophia*. W innych źródłach, niekoptyjskich źródłach polemistów antygnostyckich, najstarszą wzmianką wydaje się informacja przekazana przez Pseudo-

¹ Wydanie tekstu: B. A. Pearson, *Nag Hammadi Codices IX and X*, Nag Hammadi Studies XV, Leiden 1981, s. 19—85 (wstęp i tłumaczenie angielskie); H. M. Schenke, *Die jüdische Melchizedek-Gestalt als Thema der Gnosis*, w: Gröger, K. W. *Altes Testament — Frühjudentum — Gnosis. Neue Studien zu Gnosis und Bibel*, Berlin 1980, s. 111—136 (wstęp i tłum. niem.); Beltz, W. *Melchizedek-eine gnostische Initiationsliturgie*, ZRGG 33 (1981) s. 155—158, Gianotto C., *Le personnage de Melchizedek dans les documents gnostiques en langue copte*, w: *Studia Patristica* vol. XVII/1, Oxford 1982, s. 209—213. *Papirus z Bala'izah* wydał P. E. Kahle, Londyn 1954, vol. I, s. 473—477. Tł. niemieckie por. E. Hennecke, W. Schneemelcher, *Neutestamentliche Apokryphen*, tom I, Berlin 1970, s. 244 i n. Qumran: W. Tyloch, *Midrasz eschatologiczny Melchizedek (11 Q Melch)*, Euhemer — Przegląd Religioznawczy 1980, nr 3 (117) s. 35—45 (wstęp, tłumaczenie i komentarz.).

-Tertuliana, w *Adversus mones haereses* 24, a następnie dane przekazane o Melchizedeku czy też o sekcie melchizedekian u Hipolita i Epifaniusza. W porównaniu z tymi danymi źródłowymi, utwór z Nag Hammadi wydaje się najobszerniejszy i najbardziej interesujący. Tylko w tym źródle Melchizedek jest postacią tytułową.

Utwór z IX kodeksu z Nag Hammadi, zdaniem H. M. Schenkego, jest dziełem gnostyków, setiam, a więc odłamowi niechrześcijańskiego. Motyw Melchizedeka został jednak zaczerpnięty z tradycji biblijnej tak starotestamentalnej, jak i chrześcijańskiej. Chrystologia tego utworu wykazuje tendencje antydoketyczne. Byłoby to zatem dowód, że zdanie „Słowo ciałem się stało” było również możliwe w teologii gnostyckiej. Postać Melchizedeka przedstawia jednak odbiorcę objawienia-gnozy. Jego ziemską postacią jest Jezus, który tym samym pełni rolę podrzędną w stosunku do Melchizedeka. Stosunek Melchizedek — Jezus, wydaje się najbardziej interesującym zagadnieniem tego utworu. Według Schenkego setieńskie elementy są wtórne do chrześcijańskich. Według hipotezy berlińskiego badacza Melchizedek z IX kodeksu Nag Hammadi jest utworem powstałym na skutek „dechryzjanizacji” pierwotnie chrześcijańskiego utworu. Przeciwnego zdania jest wydawca koptyjskiego tekstu B. A. Pearson, który sądzi, że gnostycy zacytowali motyw Melchizedeka wprost z tradycji starotestamentalnej, bez pośrednictwa chrześcijańskiej tradycji. Dokładniejsze badania tych i innych problemów utrudnione są przez bardzo zły stan rękopisu.

Badania nad tym motywem gnostyckim być może pozwolą odkryć pierwotną wersję midraszu chrześcijańskiego, a więc niegnostyckiej wersji chrześcijańskiej interpretacji postaci Melchizedeka, być może niezależnej od interpretacji postaci Melchizedeka przez autora *Listu do Hebrajczyków*. W tym kierunku zmierza zresztą hipoteza H. M. Schenkego. Hipoteza P. A. Pearsona natomiast może być interesującą propozycją dla badaczy qumrańskiej interpretacji tego motywu, a więc i tym samym związków bezpośrednich między gnostycką teologią a Qumran.